

สารบัญ

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สาม แก้ไขเพิ่มเติม	[11]
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง	[14]
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง	[15]
บทที่ ๑ คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน	
กับวิชาการทางนิติศาสตร์	
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 1; วิชาการทางนิติศาสตร์และคำสอนว่าด้วยรัฐในลักษณะทั่วไป 4; คำสอนว่าด้วยรัฐในลักษณะทั่วไปกับวิชาการสาขาวิชานี้ที่ศึกษาเรื่องของ “รัฐ” 9; มิติต่าง ๆ ของการศึกษาเรื่องรามเกียร์รัฐและวิธีการศึกษา 11	
บทที่ ๒ วัฒนาการของรัฐ	17
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 17; ความหมายของคำว่า “รัฐ” 19; รัฐสมัยใหม่ 23; จากรัฐสมบูรณ์ถึงอิสระสู่รัฐอำนาจจำกัด 30; จากรัฐเสรีประชาธิปไตยสู่รัฐเสรีประชาธิปไตยและสวัสดิการสังคม 35; จากรัฐเสรีประชาธิปไตยและสวัสดิการสังคมสู่รัฐเสรีประชาธิปไตยและสวัสดิการสังคมและสิ่งแวดล้อม 36	
บทที่ ๓ องค์ประกอบของรัฐ	39
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 39; คุณเด่นหรืออาณาเขต 42; ประชากร 47; อำนาจรัฐ 53; ข้อพิจารณาทั่วไป 53; คุณสมบัติของอำนาจรัฐ 54	
บทที่ ๔ การเกิดขึ้นและการดับสูญของรัฐ	59
การเกิดขึ้นของรัฐ 59; การดับสูญของรัฐ 63	
บทที่ ๕ ลักษณะทางกฎหมายของรัฐ	69
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 69; ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล 70; ทฤษฎีจินตภาพ 71; ทฤษฎีความมืออยู่จริงของนิติบุคคล 72; ความเป็นนิติบุคคลของรัฐ 72; ลักษณะและประเภทของนิติบุคคลและนิติบุคคลในระบบกฎหมายไทย 74; ลักษณะของนิติบุคคลมหาชน และความแตกต่างระหว่างนิติบุคคลมหาชนกับนิติบุคคลเอกชน 76; ประเภทของนิติบุคคลมหาชน: ตัวอย่างจากกฎหมายต่างประเทศ 80; นิติบุคคลมหาชนในระบบกฎหมายไทย 85; สภาพปัจุหามากับความเป็นนิติบุคคลของรัฐในระบบกฎหมายไทย 96	
บทที่ ๖ วัตถุประสงค์ ความชอบธรรม และการกิจของรัฐ	105
ข้อพิจารณาทางประวัติศาสตร์ 105; ความชอบธรรมของรัฐ 109; ภารกิจของรัฐ 114	

บทที่ ๗ การปฏิวัติ การรัฐประหาร และการต่อต้านอำนาจรัฐ

การปฏิวัติและการรัฐประหาร 119; การต่อต้านขัดขืนอำนาจรัฐ 130

บทที่ ๘ รูปแบบของรัฐและรูปแบบการปกครอง

135

ข้อพิจารณาเบื้องต้น 135; รูปแบบของรัฐ 138; รูปแบบของรัฐ: พิจารณาจากประมุขของรัฐ 138; รัฐที่มีประมุขของรัฐเป็นกษัตริย์ 138; สาธารณรัฐ 141; รูปแบบของรัฐ: พิจารณาจากโครงสร้างของอำนาจรัฐ 141; รัฐเดียว 142; รัฐรวม (สหพันธ์รัฐ) 144; ข้อพิจารณาเบรียบเทียนรัฐด้วยกับรัฐรวม (สหพันธ์รัฐ) 146; ข้อสังเกตด้วยกับสามพันธุ์รัฐ 148; รูปแบบการปกครอง 149; ข้อพิจารณาทั่วไป 149; การปกครองแบบเผด็จการ 150; การปกครองแบบเผด็จการในรัฐธรรมนูญ 151; การปกครองแบบเผด็จการในสมัยใหม่ 153; ภารกิจการองแบบเสรีนิยม 155; การปกครองในระบบเสรีนิยมประชาธิรัฐ 157

บทที่ ๙ องค์กรของรัฐ

159

ข้อพิจารณาเบื้องต้น 159; การจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐ 163; การเข้าดำเนินการตามที่ได้กำหนด 166; ประเภทขององค์กรของรัฐ 168; องค์กรด้วยและองค์กรกลุ่ม 168; องค์กรเอกเทศและองค์กรร่วม 174

บทที่ ๑๐ รัฐกับการแบ่งแยกกฎหมายออกชนและกฎหมายมหาชน

177

ปัญหาการให้นิยามคำว่า “กฎหมาย” และลักษณะทั่วไปของกฎหมาย 177; การจำแนกประเภทของกฎหมาย 180; ความจำเป็นและเกณฑ์การแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชน 185; ความจำเป็นในการแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนและข้อวิจารณ์ 190; ทฤษฎีผลประโยชน์ 191; ทฤษฎีจิตใจเหนื่อย 191; ทฤษฎีกฎหมายพิเศษ 192

บทที่ ๑๑ บ่อเกิดของกฎหมาย

195

บ่อเกิดหรือแหล่งที่มาของกฎหมาย 195; ข้อพิจารณาทั่วไป 195; ประเภทและลำดับชั้นของบ่อเกิดของกฎหมาย 197; บ่อเกิดของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร 199; รัฐธรรมนูญในฐานะบ่อเกิดของกฎหมายที่เกิดจากอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ 199; กฎหมายนิติบัญญัติในฐานะบ่อเกิดของกฎหมายที่เกิดจากอำนาจนิติบัญญัติ 200; พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ 200; พระราชบัญญัติ 202; พระราชกำหนด 202; กฎหมายบริหารบัญญัติในฐานะบ่อเกิดของกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายลำดับรอง 205; กฎหมายลำดับรองที่ตราขึ้นโดยองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ 207; กฎหมายองค์กรบัญญัติในฐานะบ่อเกิดของกฎหมายที่

เกิดจากอำนาจจัดกิจกรรมของนิติบุคคลมหาชน 208; ข้อพิจารณาเกี่ยวกับประกาศของคณะกรรมการรัฐประหาร 210; ป้องกันของกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร 213; กฎหมาย Jarvis ประเพณี 213; หลักกฎหมายทั่วไป 219

บทที่ ๑๒ การแบ่งแยกสาขาและลักษณะของกฎหมายทั่วไป 221

ข้อพิจารณาเบื้องต้น 221; กฎหมายรัฐธรรมนูญ 224; ข้อพิจารณาทั่วไป 224; มโนทัศน์ว่าด้วยรัฐธรรมนูญ 226; รัฐธรรมนูญตามแบบพิธีและรัฐธรรมนูญตามเนื้อความ 227; คุณลักษณะของรัฐธรรมนูญตามแบบพิธี 228; ความเป็นเอกภาพของรัฐธรรมนูญ 228; ความเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นที่สูงกว่ากฎหมายธรรมชาติของรัฐธรรมนูญ 230; ความยกในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ 231; ข้อความของรัฐธรรมนูญ 232; ที่มาแห่งอำนาจจัดทำและระเบียบแห่งการใช้อำนาจรัฐ 232; ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรซึ่งใช้อำนาจนิติบัญญัติอำนาจบริหาร และอำนาจดุลการ 233; กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของราชภูมิพลเมืองของรัฐ 233; หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ 234; ข้อพิจารณาทั่วไป 234; พัฒนาการของหลักกฎหมายเพื่อกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ 235; การก่อขึ้นของรัฐธรรมนูญ 238; กฎหมายปกครอง 241; ข้อพิจารณาทั่วไป 241; การจัดโครงสร้างหรือวิธีการนิยมของคุณลักษณะของผู้นำปกครอง 243; การดำเนินกิจกรรมและการกระทำทางปกครอง 246; การควบคุมตรวจสอบการกระทำการของฝ่ายปกครอง 247; กฎหมายการคลัง 249; ลักษณะของกฎหมายมหาชน 251; กฎหมายมหาชนในฐานะกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ใน การควบคุมการใช้อำนาจ 251; ความเป็นกฎหมายบทบังคับตายตัว (ius cogens) ของกฎหมายมหาชน 253; กฎหมายมหาชนในฐานะกฎหมายที่ให้เอกสิทธิ์แห่งองค์กรของรัฐ 253; กฎหมายมหาชนในฐานะกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของเอกชน 254

บทที่ ๑๓ หลักนิติรัฐ 257

ข้อพิจารณาเบื้องต้น 257; พัฒนาการของหลักนิติรัฐ 259; ข้อพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักนิติรัฐ 265; องค์ประกอบในทางรูปแบบของหลักนิติรัฐ 268; ข้อพิจารณาทั่วไป 268; หลักการแบ่งแยกอำนาจ 269; วัตถุประสงค์ของหลักการแบ่งแยกอำนาจ 269; แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ 270; สารัตถะของหลักการแบ่งแยกอำนาจและข้อสังเกตในระบบกฎหมายไทย 274; หลักความผูกพันต่อรัฐธรรมนูญของฝ่ายนิติบัญญัติ 277; หลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายบริหารและฝ่ายดุลการ 279; หลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายบริหาร 279; หลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายดุลการ 280; ความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายดุลการกับความเป็นอิสระของผู้พิพากษา 281; หลักการประกันการคุ้มครองสิทธิในทางศาล 285; องค์ประกอบในทางเนื้อหาของนิติรัฐ 288; ข้อพิจารณาทั่วไป 288;

หน้าที่ ๑๔ หลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐาน	290; หลักความพอสมควรแก่เหตุ	294; หลักความเหมาะสมหรือหลักความสัมฤทธิ์ผล	297; หลักความจำเป็น	298; หลักความพอสมควรแก่เหตุในความหมายอย่างแคบ	299; หลักการคุ้มครองความมั่นคงแห่งอนแห่งกฎหมาย/นิติรูณะ	300; หลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยอำเภอใจ	303																											
บทที่ ๑๕ หลักนิติธรรมและข้อพิจารณาเบรียณเทียบกับหลักนิติรัฐ	305																																	
ข้อพิจารณาเบื้องต้น	305; พัฒนาการของหลักนิติธรรม	308; เนื้อหาของหลักนิติธรรม	312; ความแตกต่างระหว่างหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม	316; ความแตกต่างในแบ่งบ่อเกิดของกฎหมาย	316; ความแตกต่างในแบ่งการควบคุมตรวจสอบการตรากฎหมาย	318; ความแตกต่างในแบ่งการควบคุมตรวจสอบการตรากฎหมาย	319; ความแตกต่างในแบ่งของการมีศาลปกครองและระบบบริหารภูมิภาคดี	320; ความแตกต่างในแนวความคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ	321; ข้อวิจารณ์ว่าด้วยหลักนิติรัฐและนิติธรรมในระบบกฎหมายไทย	322																								
บทที่ ๑๖ หลักประชาธิปไตย	327																																	
ความหมายของ “ประชาธิปไตย”	327; ความสัมพันธ์ของการปกครองในระบบประชาธิปไตยกับอำนาจของผู้นำของรัฐ	328; การใช้อำนาจของรัฐในระบบประชาธิปไตย	334; ข้อพิจารณาทั่วไป	334; การใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน	334; การออกเสียงเลือกตั้ง	334; การออกเสียงประชาธิปไตย	336; การใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรของรัฐ	336; ความชอบธรรมทางประชาธิปไตย	338; ประเภทขององค์กรของรัฐ	339; 339; รูปแบบของความชอบธรรมทางประชาธิปไตย	341; ความชอบธรรมในแบบสถาบันและการกิจ	341; ความชอบธรรมในแบ่งองค์กรและบุคคล	342; ความชอบธรรมในแบ่งอำนาจ	342; หลักเสียงข้างมากและหลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อย	347; หลักเสียงข้างมาก	347; หลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อย	348; การปกครองในระบบนี้	348; ข้อพิจารณาทั่วไป	350; หลักการพื้นฐานของการเลือกตั้ง	351; หลักการเลือกตั้งโดยทั่วไป	351; หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค	352; หลักการเลือกตั้งโดยตรง	352; หลักการเลือกตั้งโดยลับ	353; หลักการเลือกตั้งโดยเสรี	353; วิชาภาษาสังคมของการเลือกตั้ง	354; การได้มาซึ่งผู้แทนของประชาชน	355; การหล่อหลอมเจตจำนงและความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน	355; การสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครอง	355; การควบคุมการใช้อำนาจรัฐ	356; ระบบเลือกตั้ง	356; การเลือกตั้งในระบบเสียงข้างมาก	356; การเลือกตั้งในระบบสัดส่วน	358; การเลือกตั้งในระบบผสม	360
บทที่ ๑๗ ระบบการปกครอง: พิจารณาจากหลักและการแบ่งแยกอำนาจ	367																																	
ข้อพิจารณาเบื้องต้น	367; ระบบการปกครองแบบรัฐสภา	369; ระบบการปกครองแบบประธานาธิบดี	375; การปกครองในระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภาหรือระบบผสม	378																														

บทที่ ๑๙ สิทธิมนุษยชนและสิทธิทางรัฐธรรมนูญ	381
มโนทัศน์ว่าด้วย “สิทธิ” 381; ความหมายของสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 383; ความหมายของสิทธิมนุษยชน 383; ความหมายของสิทธิทางรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน 384; พัฒนาการโดยสังเขปของสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 385; ลักษณะและการกิจของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 390; สิทธิทางรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นสิทธิในทางกฎหมาย 391; สิทธิทางรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายที่ทางกฎหมาย 392; สถานะ ข้อบ่งบอกดังนี้ และประเภทของกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 394; สถานะของสิทธิทางรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมาย 394; ข้อบ่งบอกดังนี้ ของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 395; ประเภทของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 397	
บทที่ ๒๐ การกระทำการรัฐ	401
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 401; การกระทำการนิติบัญญัติ 402; การกระทำการบริหาร 405; การกระทำการรัฐบาล 405; การกระทำการปกครอง 407; การกระทำการดุลการ 413	
บทที่ ๒๑ รัฐกับสถานการณ์ฉุกเฉิน	419
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 419; ระบบกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน 420; ระบบกฎหมายสถานการณ์ฉุกเฉินในประเทศไทย 425	
บทที่ ๒๒ การใช้และการตีความกฎหมาย : พิเคราะห์ในทางกฎหมาย	429
บทนำ	
ข้อพิจารณาเบื้องต้น 429; หลักเกณฑ์ทั่วไปในการตีความกฎหมายโดย ลักษณะอักษร 431; การตีความกฎหมายตามหลักภาษาและไวยากรณ์ 432; ข้อพิจารณาทั่วไป 432; ถ้อยคำที่เป็นองค์ประกอบทางกฎหมายเชิงพรรรณานะและ ถ้อยคำที่เป็นองค์ประกอบทางกฎหมายเชิงบรรยาย 433; ถ้อยคำที่เป็นหลัก การทั่วไป 437; ข้อพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตีความตามถ้อยคำ 440; การตีความกฎหมายตามระบบหรือโครงสร้าง 444; หลักความเป็นเอกภาพของ ระบบกฎหมาย 444; บรมบทภายนอกและบันทภัยในแห่งกฎหมาย 445; ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับการตีความตามระบบและโครงสร้าง 449; การตีความโดยคำนึงถึงความผูกพันของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ 449; การตีความในลักษณะที่หลีกเลี่ยงไม่ให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายสองบทบัญญัติดัง กัน 450; การตีความโดยคำนึงถึงกฎหมายที่จะใช้บังคับในอนาคต 452; การตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ 452; การตีความกฎหมายตามวัตถุประสงค์ ของกฎหมาย 453; ข้อพิจารณาทั่วไป 453; ผลประโยชน์ วัตถุประสงค์ของบทกฎหมาย และผลที่เกิดจากการตีความ 455; ช่องว่างของกฎหมายและการ	

อุดช่องว่าง 456; ลักษณะทั่วไปและรูปลักษณ์ของช่องว่างของกฎหมาย 456; การอุดช่องว่างของกฎหมาย 461; การใช้กฎหมายโดยเที่ยบเคียงกฎหมายที่ ใกล้เคียงอย่างยิ่ง 462; การใช้กฎหมายโดยให้เหตุผลแบบ “ยิ่งต้องเป็นเช่น นั้น” 464; การใช้กฎหมายโดยให้เหตุผลว่ากรณีที่กฎหมายไม่บัญญัติเท่ากับ กฎหมายไม่ต้องการผลทางกฎหมายในกรณีนั้น 465; การใช้กฎหมายโดยลด รูปของถ้อยคำและสร้างข้อยกเว้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมาย 466; การใช้กฎหมาย Jarvis ประเพณี 467; การใช้หลักกฎหมายทั่วไป 470; ข้อ พิจารณาบางประการเกี่ยวกับการใช้และตีความรัฐธรรมนูญ 470; สมควร ปัญหาและหลักทั่วไปของการตีความรัฐธรรมนูญ 470; หลักการเฉพาะในการ ตีความรัฐธรรมนูญ 473; สรุป 475	477
ภาคผนวก	
คำร้องให้ศาลแขวงดุสิตส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญนิ่งมัวว่างบทกฎหมายที่ ให้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ 478; คำขอจดหมายศาลรัฐธรรมนูญ ๓๐/๒๕๖๓ 492	
บรรณานุกรม	502
ด้วยนี้	509